

Tekst 1 De tijdgeest en de doodstraf

- 1 1 Sinds 1977 voert Amnesty International
2 actie voor volledige afschaffing van de dood-
3 straf; sindsdien staat die straf periodiek ter
4 discussie. Tegenstanders, waaronder Amnesty,
5 achten die straf onverenigbaar met het recht op
6 leven. Maar dat recht wordt in internationale
7 mensenrechtenverdragen nergens precies
8 omschreven, bij gebrek aan eensgezindheid
9 over de juridische betekenis ervan. Die staat
10 niet vast maar verandert mee met de inzichten.
11 Daarom is het niet verwonderlijk dat een
12 algemene principiële veroordeling van de
13 doodstraf tot nu toe is uitgebleven.
- 2 14 H. Abma, bestuurslid van Amnesty
15 Nederland, betoogt in zijn proefschrift
16 *Gerechtigheid zonder beul* niettemin dat het
17 recht op leven een ethisch geldig argument is
18 tegen de doodstraf. Maar hoe onaantastbaar is
19 dat recht in de praktijk? Principiële tegen-
20 standers van de doodstraf maken zelf vaak een
21 uitzondering voor abortus en bepaalde
22 militaire acties.
- 3 23 Doodstraf is eeuwenlang gerechtvaardigd
24 op grond van het vergeldingsmotief. Zo
25 werden de naoorlogse doodvonnissen tegen
26 oorlogsmisdadigers gerechtvaardigd door
27 prominente katholieke strafrechtgeleerden als
28 W. Duynstee en D. van Eck. Maar vergelding
29 is een motief dat haaks staat op het gecivili-
30 seerde denkraam van principiële tegenstanders
31 van de doodstraf. Dit betekent dat men even-
32 zeer stelling zou moeten nemen tegen de
33 vergeldingsacties die landen als de Verenigde
34 Staten en Israël tegen respectievelijk anti-
35 Amerikaanse en anti-Israëlische activiteiten
36 plegen uit te voeren, waarbij talloze onschul-
37 dige burgers gedood worden.
- 4 38 Maar dat gebeurt niet. De rechtvaardiging
39 van die vergeldingsacties ligt in de bescher-
40 ming van de nationale veiligheid tegen de
41 georganiseerde misdaad van het terrorisme.
42 Als men een dergelijke legitimatie aanvaard-
43 baar acht, hoe kan men dan bezwaar maken
44 tegen de doodstraf ter vergelding en bestrij-
45 ding van criminaliteit die een ernstige bedrei-
46 ging vormt voor de openbare veiligheid?
47 Daarbij gaat het om het doden van plegers van
48 zware misdrijven na een openbaar proces
49 waarin de verdediging van de verdachte alle
50 kans heeft de bewijsvoering te ontcrachten.
51 Bij de eerder genoemde vergeldingsacties
52 worden onschuldige burgers zonder vorm van
53 proces om het leven gebracht.
- 5 54 Zo werd ook de NAVO-interventie in de
55 Kosovo-crisis gerechtvaardigd. Het motief
56 hiervoor was de bestrijding van het staats-
57 terrorisme van Servische zijde in Kosovo. Bij
58 die interventie zijn eveneens veel burger-
- 59 slachtoffers gevallen. Men spreekt in dit
60 verband eufemistisch over bijkomstige schade
61 bij precisiebombardementen op militaire
62 doelen. In het geval van Irak, waar Engels-
63 Amerikaanse luchtaanvallen op militaire
64 doelen ook gepaard gingen met het doden van
65 talrijke burgerslachtoffers, rechtvaardigde men
66 dit in dezelfde termen.
- 6 67 De rechtvaardiging van de NAVO-
68 interventie in de Kosovo-crisis is inmiddels
69 van verschillende kanten ter discussie gesteld.
70 Zo'n interventie, zo is opgemerkt, is alleen
71 gerechtvaardigd als dat ook in gelijksoortige
72 situaties geschiedt. Maar tegen het Turkse
73 terrorisme jegens de Koerden in eigen land,
74 waardoor duizenden burgers om het leven zijn
75 gekomen, wordt niet opgetreden. Sterker, het
76 wordt door NAVO-landen, waaronder ook
77 Nederland, actief gesteund door levering van
78 militair materieel. Tegen de doodstraf in
79 Turkije koestert men in de NAVO-lidstaten
80 niettemin principiële bezwaren. Wordt hier
81 niet met twee maten gemeten?
- 7 82 Immers, in een individueel geval neemt
83 men na een zorgvuldig gevoerd strafproces
84 principieel stelling tegen de doodstraf. Maar
85 als een staat in oorlogen of in de strijd tegen
86 terrorisme of nationale bevrijdings-
87 bewegingen, zoals die van de Koerden, talrijke
88 onschuldige burgers doodt, wordt dit als
89 bijkomstige schade zonder protest aanvaard
90 door dezelfde personen die tegelijk de dood-
91 straf principieel verwerpen.
- 8 92 Aan de Amerikaanse atoombommen op
93 Hiroshima en Nagasaki in 1945, waardoor
94 duizenden onschuldige burgers ter plekke om-
95 kwamen, hebben duizenden geïnterneerden
96 hun bevrijding uit Japanse kampen te danken.
97 Kunnen de dodelijke consequenties van die
98 atoombommen daarmee gerechtvaardigd
99 worden?
- 9 100 Overigens zijn ook orthodoxe gelovigen
101 van verschillende religies niet erg consequent
102 als zij in absolute termen stelling nemen tegen
103 abortus en euthanasie als ontoelaatbare
104 schending van de heiligheid van menselijk
105 leven, terwijl zij doodstraf en oorlog eeuwen-
106 lang gerechtvaardigd hebben en dat in veel
107 gevallen nóg doen.
- 10 108 De doodstraf bestaat nog in de meeste
109 landen. In islamitische landen vindt zij een
110 ultieme rechtvaardiging in het geloof. In
111 Amerika bestaat zij nog in 38 staten. Sinds
112 1976 zijn daar meer dan zeshonderd executies
113 geweest. Dit land pleegt daarmee, zo meent
114 *de Volkskrant*, naar West-Europese normen
115 een inbreuk op een fundamenteel mensenrecht.
116 Maar die straf is ook in West-Europa niet

- 117 volledig uitgesloten, zoals blijkt uit het
118 Europees Verdrag tot Bescherming van de
119 Rechten van de Mens uit 1950. De huidige
120 discussie in Amerika over de doodstraf gaat
121 niet zozeer over de doodstraf op zich, maar
122 over de vraag of de Amerikaanse rechtsgang
123 wel eerlijk en doeltreffend is. *It's called*
124 *capital punishment, but those without the*
125 *capital get the punishment*, is in dit verband
126 niet zonder cynisme opgemerkt.
- 11 In 127 In het Amerikaanse blad *The New Republic*
128 werd overigens de Europese kritiek op de
129 handhaving van de doodstraf in de VS
130 gepareerd met de opmerking dat afschaffing
131 ervan in Europa niet zozeer de volksopinie
132 weerspiegelt - opiniepeilingen illustreren dat
133 telkens opnieuw - maar veeleer het resultaat is
134 van een consensus onder de politieke en
135 intellectuele elites. Dat in Amerika nog steeds
136 de doodstraf bestaat, komt doordat het
137 politieke systeem daar meer onderhevig is aan
138 democratische invloeden dan de politieke
139 systemen in Europa, aldus dit blad.
- 12 140 Als doodstraf dan uit den boze is, waarom
141 hebben de principiële tegenstanders in Neder-
142 land en Europa destijds niet de naoorlogse
143 doodvonnissen tegen oorlogsmisdadigers ter
144 discussie gesteld? In één geval was daar mijns
145 inziens zeker reden voor geweest. De dood-
146 straf voor Max Blokzijl wegens zijn propa-
147 gandapraatjes voor de vijand tijdens de oorlog
148 lijkt me een onevenredig zware straf. Als men
149 die naoorlogse doodvonnissen excuseert
150 vanwege de bijzondere stemming direct na de
151 oorlog, waarin behoefte was aan een resolute
152 afrekening met de excessen van de oorlogstijd,
153 dan gaat dat niet meer op voor het doodvonnis
154 tegen Eichmann, dat in 1962 zonder protest
155 van principiële tegenstanders voltrokken werd
156 door een staat die daartoe formeel-juridisch
157 niet eens gerechtigd was en tegelijk als aan-
158 klager en rechter optrad.
- 13 159 Twee jonge juristen, H. Hoogers en A. de
160 Hoogh, hebben in *NRC Handelsblad* een lans
161 gebroken voor de doodstraf als sanctie van het
162 Internationaal Hof ter berechting van mis-
163 daden tegen de vrede en veiligheid van de
164 mensheid. Zij herinneren eraan dat het
165 Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en
166 Politieke Rechten van 1966 de doodstraf toe-
167 laatbaar acht voor de ernstigste misdrijven. In
168 de *Inleiding tot de Studie van het Nederlands*
169 *Strafrecht* (van D. Hazewinkel-Suringa,
170 voortgezet door J. R Emmelink) wordt hand-
171 having van de doodstraf voor oorlogs-
172 misdadigers ook bepleit.
- 14 173 Door de doodstraf zonder enig voorbehoud
174 als ongeciviliseerd te veroordelen verabsolu-
175 teert men in feite een zienswijze die tijd- en
176 cultuurgebonden is. De Nijmeegse jurist W.
177 van der Grinten verabsoluteert ook als hij in
178 zijn proefschrift *Rechtmatigheid van de*
179 *doodstraf* de tegenovergestelde zienswijze
180 verdedigt door de doodstraf te rechtvaardigen
181 als een elementair 'recht' op vergelding. Iets
182 vergelijkbaars doet zich ook voor bij diegenen
183 die abortus en euthanasie vanuit een religieuze
184 overtuiging in absolute termen afwijzen.
- 15 185 Uiteindelijk is de oordeelsvorming in
186 sterke mate afhankelijk van de historische
187 context waarin zij aan de orde komt. Ook al
188 zijn we ons ervan bewust dat ons waarnemen
189 per se tijd- en cultuurgebonden is, er is toch
190 telkens weer een diepgewortelde neiging de
191 eigen opvattingen in absolute termen te pre-
192 senteren om zo sterker te staan in de ideeën-
193 strijd. De vraag wat als normen, waarden en
194 symbolen en dus als beschaving behoort te
195 gelden, is nu eenmaal telkens opnieuw inzet
196 van een botsing van verschillende concepties
197 van beschaving die om de voorrang strijden.
198 Het antwoord op die vraag is de uitkomst van
199 het zich ontwikkelende morele en juridische
200 bewustzijn en de krachten die daarop invloed
201 hebben, met andere woorden van het bescha-
202 vingsproces. Dat prominente grondleggers van
203 de idee der mensenrechten, zoals de filosofen
204 Locke en Kant, zich niettemin expliciet vóór
205 de doodstraf hebben uitgesproken, evenals
206 verlichte geesten als Montesquieu, valt alleen
207 in het licht van die historische context te
208 verklaren.
- 16 209 Wat de doodstraf betreft, ben ik van
210 mening dat een staat in moreel opzicht een
211 hoger stadium van beschaving bereikt als hij
212 de orde en veiligheid weet te handhaven
213 zonder zijn toevlucht te nemen tot het ultieme
214 middel van de doodstraf. In Nederland valt
215 heel wat aan te merken op de al te 'milde'
216 strafrechtpleging sinds de jaren zeventig. Als
217 reactie hierop krijgt een effectievere bestrij-
218 ding van criminaliteit prioriteit in de politiek.
219 Maar in de huidige historische context van
220 westerse landen als Nederland is mijns inziens
221 geen behoefte aan de doodstraf als uiterste
222 sanctie.
- 17 223 De doodstraf werd in 1870 in het burgerlijk
224 strafrecht afgeschaft; tijdens de Tweede
225 Wereldoorlog werd die echter weer ingevoerd.
226 Blijkbaar is het niet uit te sluiten dat in tijden
227 van ernstige morele terugval de behoefte aan
228 de doodstraf weer kan ontstaan.

naar: S.W. Couwenberg, oud-hoogleraar
staats- en bestuursrecht
uit: de Volkskrant, 9 september 2000

■ Tekst 1 De tijdgeest en de doodstraf

- 1p 1 ■ In alinea 3 worden vergeldingsacties die door landen zijn uitgevoerd, besproken. Wat wordt de lezer daarmee over vergeldingsacties duidelijk gemaakt? Duidelijk gemaakt wordt
- A dat zulke vergeldingsacties net zo erg zijn als het toepassen van de doodstraf.
 - B dat zulke vergeldingsacties niet betrokken mogen worden in een discussie over de doodstraf.
 - C dat zulke vergeldingsacties niet te rechtvaardigen zijn.
 - D dat zulke vergeldingsacties verworpen zouden moeten worden door principiële tegenstanders van de doodstraf.

- 4p 2 □ Leg uit waarom de houding van de NAVO-landen bekritiseerd wordt. Baseer je antwoord op gegevens uit alinea 6. *Gebruik maximaal 30 woorden.*

- Over het recht op leven wordt bij de berechting van individuele burgers anders geoordeeld dan bij het ingrijpen van staten.
- 3p 3 □ Welke van de hier gegeven begrippen uit de tekst *De tijdgeest en de doodstraf* hebben met het individu te maken en welke met de staat?

- 1 openbaar proces
- 2 onschuldige slachtoffers
- 3 vergeldingsacties
- 4 principiële stellingname
- 5 nationale veiligheid
- 6 openbare veiligheid

Neem onderstaande tabel over en vul de nummers in.

Individu	Staat

- 1p 4 ■ “Wordt hier niet met twee maten gemeten?” (regels 80-81) Op welke inconsequentie wordt met deze zin gedoeld? Baseer je antwoord op het tekstgedeelte van de alinea’s 3 t/m 9.
- A Als het om individuen gaat, legt men andere maatstaven aan dan wanneer het om staten gaat.
 - B Als staten tegen staten vechten, worden doorgaans geen consequente maatstaven gehanteerd.
 - C Principes kunnen slechts in uitzonderlijke politieke omstandigheden op hun waarde getoetst worden.
 - D Velen gaan alleen van een bepaald principe uit in een situatie waarin hun dat goed uitkomt.
- 1p 5 ■ Op welk soort argumentatie berust het tekstgedeelte van de alinea’s 4 t/m 6 voornamelijk? Argumentatie die gebaseerd is op
- A feitelijke gegevens.
 - B oorzaken en gevolgen.
 - C overeenkomst of vergelijking.
 - D veronderstellingen.

De grondleggers van de idee der mensenrechten (zie alinea 15) hebben zich indertijd expliciet voor de doodstraf uitgesproken.

- 1p **6** ■ Hoe wordt dit historische gegeven in de tekst gebruikt?
- A Als argument ter ondersteuning van de opvatting dat ideeën over beschaving tijdgebonden zijn.
 - B Als argument ter ondersteuning van de opvatting dat mensenrechten en doodstraf elkaar niet uitsluiten.
 - C Als voorbeeld van een primitieve vorm van beschaving.
 - D Als voorbeeld van meten met twee maten.

De tekst *De tijdgeest en de doodstraf* kan worden onderverdeeld in drie delen:

1 Inleiding

2 Motieven voor de doodstraf

3 Straf en tijdgeest

- 1p **7** ■ Bij welke alinea begint het derde deel *Straf en tijdgeest*?
- A alinea 12
 - B alinea 13
 - C alinea 14
 - D alinea 15
- 1p **8** ■ Welke zin bevat de kerngedachte van de tekst?
- A De acceptatie van de doodstraf past bij de huidige Amerikaanse cultuur met haar bij uitstek democratische opvattingen.
 - B De principiële afwijzing van de doodstraf past bij de huidige Europese cultuur met haar sterke nadruk op mensenrechten.
 - C De principiële veroordeling van de doodstraf als onbeschaafd komt neer op het verabsoluteren van een zienswijze die in feite tijd- en cultuurgebonden is.
 - D Europese landen die de doodstraf principieel afwijzen, meten bij de idee van de mensenrechten met twee maten.
- 1p **9** ■ Welke bewering over de doodstraf is, gelet op de tekst, het standpunt van de auteur?
- A Alleen in extreme omstandigheden als oorlog is de doodstraf gerechtvaardigd.
 - B De doodstraf dient men principieel te verwerpen.
 - C Een beschaafde staat zou nooit of te nimmer zijn toevlucht moeten nemen tot de doodstraf.
 - D Het uitbannen van de doodstraf als strafmaatregel getuigt van een hoog beschavingspeil.

fragment 1

Marjonne Maan

(Deelnemer aan een internetdiscussie over de tekst 'De tijdgeest en de doodstraf')

Mijns inziens is ons rechtssysteem niet gebaseerd op het recht op wraak en vergelding, hoe menselijk en begrijpelijk deze gevoelens ook zijn. Uitgangspunt moet zijn hoe misdaden voorkomen dienen te worden. Dit kan bijvoorbeeld door het bieden van psychische hulp en begeleiding aan criminelen. In het ergste geval lijkt levenslange opsluiting de enige vorm van preventie te zijn. Of dit erger is dan de doodstraf doet niet ter zake: iemand vermoorden is altijd een misdrijf, ook als de moordenaar de staat zelf is.

- 1p **10** ■ Wat zal vermoedelijk het oordeel zijn van de auteur van de tekst *De tijdgeest en de doodstraf* over de stellingname in tekstfragment 1?
- A Hij zal het ermee eens zijn dat een staat beter niet tot de doodstraf over kan gaan, maar hij zal niet uitsluiten dat de doodstraf ooit weer toegepast zal worden.
 - B Hij zal het ermee eens zijn dat voor een staat dezelfde normen gelden als voor een individu.
 - C Hij zal het niet met de stellingname uit tekstfragment 1 eens zijn, omdat hij andere opvattingen heeft over de uitgangspunten van ons rechtssysteem.
 - D Hij zal het niet met de stellingname uit tekstfragment 1 eens zijn, omdat hij principiële bezwaren tegen de doodstraf relativeert.

Eindexamen Nederlands vwo 2003-I

havovwo.nl

- 1p 11 ■ In hoeverre wordt in tekstfragment 1 het onderwerp ‘de doodstraf’ anders besproken dan in de tekst *De tijdgeest en de doodstraf* gebeurt?
- A In tekstfragment 1 wordt een principiële standpunt ingenomen, terwijl in de tekst *De tijdgeest en de doodstraf* alleen standpunten van andere wetenschappers besproken worden.
 - B In tekstfragment 1 wordt, evenals in de tekst *De tijdgeest en de doodstraf* gebeurt, ingegaan op het vergeldingsmotief, maar dit wordt in de tekst *De tijdgeest en de doodstraf* niet in verband gebracht met het begrip ‘beschaving’.
 - C In tekstfragment 1 wordt niet zozeer, zoals in de tekst *De tijdgeest en de doodstraf* gebeurt, de aandacht gericht op de doodstraf, maar meer op de preventie van misdaden.

In alinea 11 van de tekst *De tijdgeest en de doodstraf* wordt een bepaalde publicatie uit *The New Republic* aangehaald, waarin een Amerikaanse reactie wordt gegeven op de kritiek uit Europa.

- 2p 12 □ Waaruit bestaat het verwijt dat aan het adres van de Amerikanen wordt gemaakt?
Gebruik maximaal 15 woorden.
- 2p 13 □ Met welk argument verdedigen de Amerikanen hun eigen standpunt?
Gebruik maximaal 15 woorden.
- 3p 14 □ Welke drie bezwaren kunnen de Amerikanen of zouden de Amerikanen kunnen inbrengen tegen het Europese standpunt?
Nummer de afzonderlijke bezwaren. Baseer je antwoord op het tekstgedeelte van de alinea's 10 tot en met 12 van de tekst De tijdgeest en de doodstraf.

fragment 2

Marc Kroes

(Deelnemer aan een internetdiscussie over de tekst ‘De tijdgeest en de doodstraf’)

Een van de vragen bij de discussie over de doodstraf in Nederland is of levenslange gevangenisstraf erger is dan de doodstraf. Dat is een puur subjectieve kwestie.

Een ander argument kwam van het Amerikaanse blad *The New Republic*, dat stelde dat de meerderheid in Europa voor de doodstraf was. Is dat echt zo? Kennis van de gang van zaken bij de doodstraf zou de opvattingen van velen wel eens grondig kunnen veranderen. Bovendien heeft het volk democratisch gekozen voor partijen die de doodstraf niet in hun programma opgenomen hebben.

Een zeer belangrijk argument is het onomkeerbaarheidsprincipe. Als een persoon geëxecuteerd is, is er geen weg terug meer. Bij een gevangenisstraf daarentegen is er de mogelijkheid een eventuele fout ongedaan te maken.

Ik ben tegen de doodstraf, maar voor een zuivere discussie.

- 4p 15 □ Met welke twee argumenten onderbouwt de auteur van tekstfragment 2, Marc Kroes, zijn bezwaar tegen de opvatting van het blad *The New Republic*?

In tekstfragment 2 wordt het onomkeerbaarheidsprincipe een belangrijk argument genoemd tegen de doodstraf.

- 1p 16 ■ Van welk type argument is hier sprake?
Een argument op basis van
- A geloof
 - B gevolgen
 - C gezag

De auteur van tekstfragment 2 zegt vooral uit te zijn op een ‘zuivere discussie’.

- 1p 17 ■ Hoe kan de bijdrage aan de discussie zoals in de tekst *De tijdgeest en de doodstraf* is verwoord het beste getypeerd worden?
In de tekst *De tijdgeest en de doodstraf*
- A wordt een neutrale beschrijving gegeven van maatschappelijke standpunten met betrekking tot de doodstraf.
 - B wordt geprobeerd aan te tonen dat de doodstraf op verkeerde gronden wordt gelegitimeerd.
 - C wordt geprobeerd de discussie over de doodstraf in de juiste historische context te plaatsen.
 - D wordt ingegaan op inconsequente redeneringen en verabsolutering van zienswijzen inzake de doodstraf.